

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2021-73-6>
УДК 338.488

Голод А.П.

доктор економічних наук, доцент,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського

Феленчак Ю.Б.

кандидат економічних наук, доцент,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського

Підвальна О.Г.

доктор економічних наук, доцент,
Вінницький національний аграрний університет

Holod Andrii, Flenchak Yuliia

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyj

Pidvalna Oksana

Vinnytsia National Agrarian University

СОЦІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ: СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

SOCIAL TOURISM: ESSENCE, STRUCTURE AND INNOVATIVE DIRECTIONS OF DEVELOPMENT

У статті розглянуто наукові підходи до розуміння та дослідження соціального туризму й обґрунтовано теоретико-методологічні засади та практичні напрями забезпечення інноваційного розвитку цього виду економічної діяльності. Проаналізовано теоретичні напрацювання низки авторів, що досліджували соціальний туризм, стосовно визначення цього поняття, його структури. Розглянуто практичні проблеми організації соціального туризму, зокрема перешкоди, які виникають на шляху інноваційного розвитку цього виду економічної діяльності. Виокремлено та охарактеризовано три блоки видів соціального туризму за організаційними особливостями. Досліджено специфіку соціалізації соціальних видів туризму та обґрунтовано інноваційні напрями їх розвитку. Зроблено висновок про вагомую роль соціального туризму з огляду на специфіку сучасного етапу суспільного розвитку, а також його центральне значення у структурі соціальної доктрини туризму.

Ключові слова: соціальний туризм, структура, види, інноваційний розвиток, організація.

В статье рассмотрены научные подходы к пониманию и исследованию социального туризма и обоснованы теоретико-методологические основы и практические направления обеспечения инновационного развития этого вида экономической деятельности. Проанализированы теоретические наработки ряда авторов, исследовавших социальный туризм, по определению этого понятия, его структуры. Рассмотрены практические проблемы организации социального туризма, в частности препятствия, возникающие на пути инновационного развития этого вида экономической деятельности. Выделены и охарактеризованы три блока видов социального туризма по организационным особенностям. Исследована специфика социализации социальных видов туризма и обоснованы инновационные направления их развития. Исследована специфика социализации социальных видов туризма и обоснованы инновационные направления их развития. Сделан вывод о весомой роли социального туризма с учетом специфики современного этапа общественного развития, а также о его центральном значении в структуре социальной доктрины туризма.

Ключевые слова: социальный туризм, структура, виды, инновационное развитие, организация.

The article deals with the scientific approaches to understanding and research of social tourism and substantiates the theoretical and methodological principles and practical areas of this type of economic activity innovative development. The theoretical developments of authors who studied social tourism in relation to the definition of this concept, its structure are analyzed. Topical issues are the coordination of the conceptual and terminological apparatus, clarification of methodological approaches to understanding the nature and structure of social tourism. The practical problems of the organization of social tourism, in particular, the obstacles that arise on the way of innovative development of this type of economic activity are considered. Given the identified barriers that significantly limit the active development of social tourism, ensuring the availability of recreation for low-income groups requires the development and implementation of a number of specific measures, which include defining the state social policy in tourism, development and adoption

of legislation and regulations that would regulate relations in the field of social tourism, the creation of social infrastructure in tourism, providing systems and mechanisms to support certain social segments of the population on opportunities to receive social tourism services, training skilled workers to work in the social tourism system. Three blocks of social tourism types by organizational features are singled out. The specifics of socialization of social types of tourism (sports-health, medical-health, sports, inclusive, ecological, rural, ethnic, religious, festival) are investigated and innovative directions of their development are substantiated. It is concluded that the whole set of interconnected organizational forms of innovation within the region forms a tourism system, the main purpose of which in modern conditions should be to ensure regional and national tourism competitiveness, taking into account the influence of social factors. Social tourism has an important role given the specifics of the current stage of social development, as well as its central place in the structure of the social doctrine of tourism.

Key words: social tourism, structure, types, innovative development, organization.

Постановка проблеми. Сучасний туризм є важливим соціальним явищем, яке охоплює значну частину населення багатьох країн, а соціальна компонента туристичної діяльності настільки вагома, що враховується практично в усій галузевій стратегічній документації на всіх просторових рівнях. Поряд із цим сучасний ринок, насамперед у сфері обслуговування, характеризується надзвичайно високою конкурентністю. Для того щоб виграти конкурентну боротьбу, не лише суб'єкти економічної діяльності, а й держави та регіони мають розробляти й упроваджувати різні види інновацій. Основні стратегічні цілі інновацій у сучасному туризмі – забезпечення сталого розвитку туристичних регіонів та дестинацій, а також гарантування соціальної безпеки туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років актуальності набули дослідження соціальної проблематики розвитку туризму, результати яких висвітлені у працях Л. Богущ, В. Гришкіної, К. Задорожної, О. Зибаревої, Т. Котенко, Л. Немець, Ю. Салюти, К. Сегіди, Л. Шевчук та ін. Водночас багато науковців (Г. Гарбар, К. Задорожна, О. Колотуха та ін.) займалися також дослідженням соціального туризму як явища та виду економічної діяльності.

Однак, незважаючи на те що методичні та прикладні питання розвитку соціального туризму на локальному, регіональному та державному рівнях в українській науці загалом досить ґрунтовно досліджені, формування теоретико-методологічних засад цього напрямку соціально-економічних досліджень усе ще перебуває на початковому етапі. Актуальними питаннями є узгодження поняттєво-термінологічного апарату, уточнення методологічних підходів до розуміння сутності і структури соціального туризму.

Мета статті полягає в аналізі наукових підходів до розуміння та дослідження соціального туризму й обґрунтування теоретико-методологічних засад і практичних напрямів забезпечення інноваційного розвитку цього виду економічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. У загальному розумінні соціальний туризм трактують як подорожі, що субсидуються з джерел позабюджетного фінансування та за рахунок коштів, що виділяються з державного бюджету на соціальні потреби. Метою соціального туризму є не отримання прибутку, а підтримка людей із низьким рівнем доходу для реалізації їхнього права на відпочинок [5].

Слід зазначити, що в останній час у наукових дослідженнях поряд із вищезгаданим трактуванням виокремилася визначення соціального туризму в широкій інтерпретації, що відображає масовий характер споживання туристичних послуг [9]. Поряд із цим, як зазначає К. Задорожна, у науковій літературі можна зустріти поняття «соціальні мотиви туризму» та «туризм із соціальними цілями». У першому випадку йдеться про звичайні поїздки для спілкування з друзями, родичами, однодумцями, а також із міркувань престижу і підтримки соціального статусу. Туризм із соціальними цілями пов'язаний із приналежністю до тих чи інших соціальних груп або громадських, колективних рухів і передбачає організацію контактів між їхніми представниками (молодіжний, робітничий, феміністський туризм тощо) [4, с. 38].

У більш вузькій, спеціалізованій інтерпретації визначення соціального туризму конкретизується і визначається науковцями як сектор туристського відпочинку, де споживачі отримують субсидії з коштів, що виділяються державою на соціальні потреби, або з інших джерел фінансування з метою створення умов для подорожі та відпочинку окремим соціальним групам (школярам, молоді, що працює, учнівської молоді з малозабезпечених сімей, студентам, багатодітним родинам, пенсіонерам, ветеранам, особам з обмеженими можливостями та іншим соціально вразливим групам населення), яким державні та інші організації надають соціальну підтримку [8].

У сучасних умовах у світовій економіці значення соціального туризму, як і туризму загалом, постійно зростає, оскільки розширюються цілі та напрями туристичної діяльності, а доступність занять туризмом (у тому числі й фінансова) значно сприяє таким процесам. Однак для значної кількості громадян нашої країни туристичні подорожі як у межах країни, так і закордонні, є фактично недоступними у зв'язку з важким політичним та соціально-економічним становищем у країні. Більше того, для окремих соціальних груп населення (багатодітні родини, особи з обмеженими можливостями) з різних причин часто неможливим є навіть заняття туризмом вихідного дня.

Науковці зазначають, що розвиток соціального туризму і належна його підтримка на державному рівні дали б змогу залучити до занять туристичною діяльністю значну кількість осіб згаданих категорій, надаючи їм не завжди доступні для них самостійно можливості

активного способу життя, рекреації та оздоровлення, пізнання і залучення до культурних цінностей засобами туризму, що також значно сприяло б підвищенню рівня згуртованості, духовності та толерантності в країні та суспільстві загалом [2].

Загалом в основі побудови концепції соціального туризму закладено три основні принципи:

- 1) забезпечення відпочинку всіх і кожного члена суспільства шляхом широкого залучення до сфери туризму людей із низьким рівнем доходів;
- 2) субсидування туризму для малозабезпечених;
- 3) активна участь центральних урядових, муніципальних, суспільних і комерційних структур у його розвитку [1].

Як зазначають дослідники, функціонування закладів у сфері соціального туризму, незважаючи на значну соціальну затребуваність його послуг, стикається зі значними труднощами, які перешкоджають його активному розвитку як окремого туристичного сектору та як сектору соціального обслуговування (рис. 1).

З огляду на виділені перешкоди, які суттєво обмежують активний розвиток соціального туризму, забезпечення доступності відпочинку для верств населення з невисоким рівнем доходів вимагає розроблення та здійснення низки конкретних заходів, до числа яких слід віднести визначення соціальної політики держави в галузі туризму, розроблення і прийняття законодавчих і нормативних актів, які б регулювали відносини у сфері соціального туризму, створення соціальної інфраструктури у туризмі, забезпечення систем і механізмів підтримки окремих соціальних верств населення щодо можливостей отримання послуг соціального туризму, підготовка кваліфікованих працівників для роботи у системі соціального туризму.

Також слід наголосити на некомерційній характеристиці соціального туризму, що суттєво впливає на зацікавленість суб'єктів туристичної діяльності у його розвитку й активізації. Одним зі способів мінімізації впливу некомерційності соціального туризму, тобто його орієнтації не на прибуток, а на соціальний ефект від його здійснення, може стати запровадження дер-

жавних дотацій на ведення цього виду діяльності, а також перегляд податкового законодавства для сфери соціального туризму, пільгове кредитування та ін.

Розвиток соціального туризму частково або повністю субсидіюється з різних джерел, завдяки чому він охоплює категорію людей із невисоким рівнем доходів та робить туризм більш масовим явищем. Сучасні світові тенденції розвитку туризму демонструють певні ініціативи у сфері соціального та оздоровчого туризму з метою надання можливості якомога більшій частині населення проводити відпустку всередині своєї країни або за кордоном, відновлювати здоров'я і працездатність із мінімальними фінансовими витратами [1].

Розвиток соціального туризму у світі характеризується такими особливостями, як:

- активна участь у його розвитку і популяризації соціальних організацій (пенсійних фондів, профспілок тощо);
- різноманітність фінансової підтримки (позики з низькими відсотковими ставками, субсидії, податкові пільги та ін.);
- використання інноваційних методів роботи у соціальній сфері, що орієнтуються на підвищення рівня життя (у тому числі й відпочинку) та стандартів охорони здоров'я [1, с. 10].

Однак сьогодні дискусійним є питання щодо видів соціального туризму та критеріїв їх виділення. Зокрема, О.В. Колотуха пропонує виділяти види соціального туризму за соціально-віковими та мотиваційними ознаками. На його думку, за соціально-віковою ознакою до соціального туризму слід відносити: дитячо-юнацький туризм, молодіжний (студентський) туризм, туризм для людей похилого віку, туризм для інвалідів. Мотиваційна ознака класифікує соціальний туризм на спортивний, сільський (зелений), екологічний, а також всі інші види туризму для вищезазначених соціально-вікових категорій [6, с. 178].

Подібних поглядів щодо виділення видів соціального туризму на основі мотивації занять туризмом притримується К. Задорожна й як пріоритетні види соціального туризму виділяє: дитячо-юнацький, само-

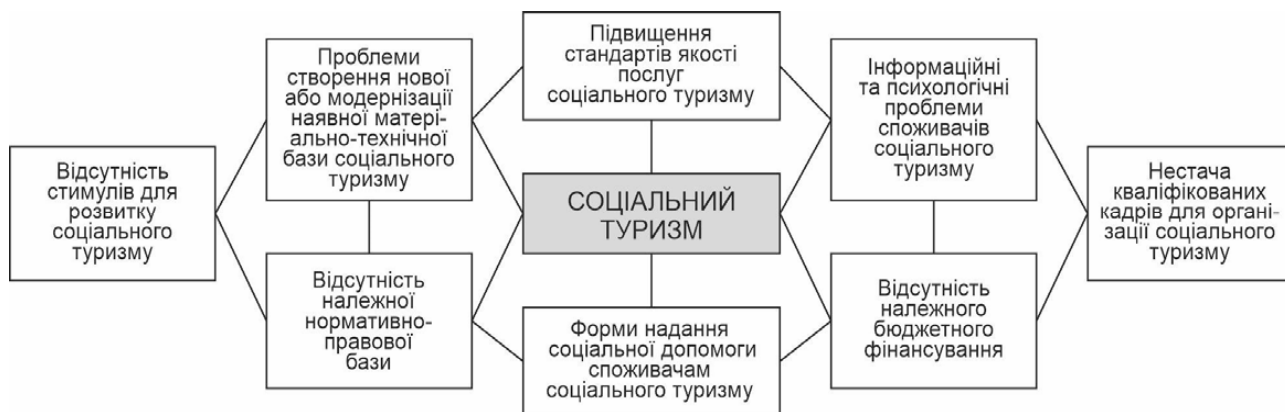

Рис. 1. Перешкоди, які стримують розвиток соціального туризму

Джерело: складено за [2]

діяльний (спортивно-оздоровчий), лікувально-оздоровчий, екологічний, культурно-пізнавальний, сімейні подорожі, туризм для молоді та ветеранів, для інвалідів тощо [4].

Однак, на нашу думку, цей перелік видів соціального туризму не є вичерпним, оскільки основна ідея соціального туризму – його різноаспектна соціальна доступність із метою створення можливостей для залучення якомога більшої кількості населення до активного відпочинку з мінімальними фінансовими витратами – є присутньою у багатьох інших видах туризму. Бюджетність та мотиваційні запити клієнтів соціального туризму сприяють розвитку сфери соціального туризму, орієнтованого переважно на внутрішніх туристів, які планують відновлювати здоров'я і працездатність усередині своєї країни. Соціальний туризм передбачає також і відпочинок туристів за кордоном, однак з урахуванням гнучкості цінової політики туроператорів і турагентів та субсидіювання державними та недержавними фондами (благодійні організації, релігійні громади, допомога меценатів тощо).

Система соціального туризму передбачає надання окремим категоріям населення не тільки пільгових путівок, а й істотних знижок під час розміщення в готелях та у закладах харчування, також пільг на придбання квитків на різні види туристичного обслуговування та на послуги транспорту. Для прикладу, у всьому світі існує налагоджена система молодіжних хостелів (дешевих готелів типу студентських гуртожитків),

що дає змогу молодим людям у віці до 25 років отримувати суттєві знижки під час розміщення, харчування, пересування.

Таким чином, головною метою соціального туризму є його соціальна спрямованість, яка полягає не тільки у виконанні ним функції відпочинку, а й у культурному, освітньому, професійному розвитку населення. Як слушно зазначає Г. Гарбар, соціальний туризм відображає зрілість соціальних відносин, впливає на стабільність суспільства, якість життя його громадян, тому його розвиток має бути спрямований на формування у людей уявлення про те, що туризм сприяє не тільки відпочинку, а й саморозвитку, самовдосконаленню людини та суспільства у цілому [3].

З урахуванням усього викладеного вище ми пропонуємо розглядати організаційну структуру соціального туризму як систему, яка складається з трьох блоків, які відрізняються між собою специфікою організації та надання туристичних послуг відповідно до соціального статусу основного контингенту його учасників (рис. 2), адже основними споживачами послуг соціального туризму є школярі, молодь, багатодітні родини, пенсіонери, малозабезпечені громадяни, особи з обмеженими можливостями та ін., туристичні подорожі для яких включають надання базового (мінімального) набору туристських послуг за відповідною таким послугам вартістю.

Із таких позицій до першого блоку організаційної структури соціального туризму ми відносимо лікувальний та спортивно-оздоровчий види туризму, організація, розвиток і функціонування яких вимагають узгодженості у вимогах щодо діяльності лікувально-оздоровчого та власне туристичного складників у його межах.

Розвиток лікувально-оздоровчого та спортивно-оздоровчого туризму залежить від стану та розвитку санаторно-курортної бази та їх матеріально-технічного забезпечення, а утримання й експлуатація таких закладів перебуває у компетенції державного та місцевих бюджетів і часто має дотаційний характер, зумовлений високою собівартістю послуг, що надаються. Значний вплив на розвиток лікувально-оздоровчого та спортивно-оздоровчого туризму має рівень кваліфікації персоналу, оскільки значну частку у кадровому забезпеченні вищезгаданих закладів становлять працівники медичної сфери.

Таким чином, надання лікувально-оздоровчих та спортивно-оздоровчих послуг, що мають на меті цілеспрямоване поліпшення функціональних можливостей організму людини, зумовлює задоволення базових потреб у відпочинку та відновленні здоров'я окремих соціальних груп.

До іншого блоку, до організаційної структури соціального туризму ми відносимо спортивний та інклюзивний туризм, які також характеризуються наявністю специфічних вимог до матеріально-технічного та кадрового забезпечення, а саме, окрім наявності власне туристичного досвіду, є вимоги до відповід-

Рис. 2. Структура соціального туризму за організаційними особливостями

ності матеріально-технічної бази для занять згаданими видами туризму та наявності у кадрового персоналу спеціального досвіду роботи з певними групами споживачів туристичних послуг та у спеціалізованих видах туризму.

До третього блоку організаційної структури соціального туризму відносимо види туризму, які характеризуються наявністю менших вимог до матеріально-технічного та кадрового забезпечення, однак орієнтуються на доступність відповідних подорожей для широкого кола осіб та задоволення їхніх рекреаційно-пізнавальних потреб. До цієї категорії ми відносимо екологічний, етнічний, сільський, релігійний, фестивальний туризм та інші види туризму, для яких визначальним критерієм пропозиції їхніх послуг є доступність (інформаційна, інфраструктурна, фінансова, психологічна) для соціально вразливих та маломобільних груп населення.

Аналізуючи інноваційні процеси у туристичній сфері, слід урахувати її системний характер і, розглядаючи економічні процеси у туристичній сфері держави, окремий регіон слід розглядати як підсистему її туристичного комплексу, а окремі туристичні дестинації у межах регіону повинні трактуватися як підсистеми нижчого ієрархічного рівня. У таких умовах постає

питання трактування елементарних одиниць аналізу інноваційної діяльності у туристичній сфері, і можуть бути сформовані два головні підходи – функціональний та просторовий.

Із погляду функціонального підходу елементарною одиницею аналізу туристичної інноваційної діяльності є галузь або ж вид економічної діяльності у межах певної адміністративної одиниці. За іншим, більш вузьким трактуванням як форми організації інноваційної діяльності у туристичній сфері на елементарному рівні варто розглядати туристичні підприємства. Із позицій просторового підходу інноваційну діяльність у туризмі доцільно аналізувати на рівні регіону (чи окремих системних формувань такого рівня) або на рівні окремих просторових утворень, що сформовані у межах регіону під впливом туристичної діяльності. Такими елементарними просторовими утвореннями є туристичні дестинації, саме виникнення і розвиток яких є елементом інноваційного розвитку туризму в регіоні [7].

З урахуванням єдності двох зазначених підходів та на основі запропонованої схеми структури соціального туризму можна виокремити інноваційні пріоритети розвитку соціальних видів туризму (табл. 1).

Соціальні аспекти розвитку туризму на регіональному рівні можуть аналізуватися як у контексті ви-

Таблиця 1

Інноваційні пріоритети розвитку соціальних видів туризму

Блоки	Види туризму	Напрями соціалізації	Інноваційні пріоритети
I	Спортивно-оздоровчий	Забезпечення активного дозвілля, формування здорового способу життя різних соціальних груп, освіта та фізичне виховання дітей та молоді	Розроблення нових форм спортивно-оздоровчої діяльності, спеціалізованих програм для різних категорій споживачів
	Лікувально-оздоровчий	Лікування та профілактика захворювань у поєднанні з оздоровчими видами рекреації та туризму, реалізація соціальних програм, забезпечення соціально-економічного розвитку курортних територій	Модернізація матеріально-технічної бази санаторно-курортних закладів, диверсифікація джерел і форм фінансування відповідних соціальних програм
II	Спортивний	Підвищення спортивної кваліфікації, підготовка кадрів для організації активних видів туризму	Використання Інтернету і мультимедійних технологій для підвищення видовищності та популярності спортивно-туристичних заходів
	Інклюзивний	Соціальна адаптація осіб з обмеженими можливостями, реалізація соціальних програм	Удосконалення системи підготовки кадрів для організації інклюзивних турів, підвищення інфраструктурної доступності туристичних об'єктів
III	Екологічний	Формування екологічної свідомості, культури, зокрема серед дітей і молоді; освітньо-інформаційна функція; можливість безпечного туристичного використання природоохоронних територій	Упровадження положень сталого розвитку в комерційну, організаційну та маркетингову діяльність у туристичній сфері
	Сільський	Фінансова доступність, забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій	Формування кластерів сільського туризму, категоризація агроосель
	Етнічний	Формування національних цінностей, забезпечення міжкультурної взаємодії, збереження і відтворення традиційної культурної спадщини	Упровадження інтерактивних методів проведення екскурсій, організація тематичних турів (наприклад, етногастрономічних)
	Релігійний	Психологічна доступність, духовне збагачення, збереження традиційної культурної спадщини	Активізація Інтернет-маркетингу релігійних турів, диференціація їх тематики та напрямів
	Фестивальний	Інформаційна доступність, широкий вибір тематичних рекреаційно-пізнавальних програм для повноцінного задоволення потреб різних соціальних груп, забезпечення соціально-економічного розвитку територій	Розширення використання реклами фестивалейних заходів у соціальних мережах

вчення передумов та факторів інноваційної діяльності у цій сфері, так і в межах концепції сталого розвитку з акцентом на збереження ландшафтного і культурного різноманіття.

Виділені інноваційні напрями регіонального розвитку туризму в умовах соціалізації економіки не можуть бути реалізованими без забезпечення ефективного функціонування відповідних організаційних форм, якими можуть бути органи державної влади та місцевого самоврядування; наукові та освітні заклади; місцеві громади та інші спільноти; туристичні підприємства та організації; заклади сфери обслуговування, транспортні та інші мережі; заклади технічного обслуговування, консалтингові організації; дестинації; засоби масової інформації та ін.

Висновки. Отже, уся сукупність взаємозв'язаних організаційних форм інноваційної діяльності у межах регіону формує туристичну систему, основною ціллю функціонування якої в сучасних умовах має бути забезпечення регіональної і національної туристичної конкурентоспроможності з урахуванням впливу соціальних чинників. Роль соціального туризму і на національному, і на регіональному рівні є досить вагомою з огляду на специфіку сучасного етапу суспільного розвитку, пов'язаного як із пандемічними загрозами, так і з загальним зниженням рівня доходів населення. З огляду на це, саме соціальний туризм має бути центральною компонентою соціальної доктрини туризму – системи концептуальних положень, принципів, підходів та практичних механізмів оптимізації процесів соціалізації туризму.

Список літератури:

1. Александрова А.Ю. Международный туризм. Москва : Аспект Пресс, 2001. 464 с.
2. Бадин А.А. Маркетинговый инструментарий развития социального туризма в российских условиях. *Экономический вестник Ростовского государственного университета*. 2008. Т. 6. № 3. Ч. 2. С. 222–225.
3. Гарбар Г.А. Місце і роль соціального туризму в сучасній Україні. *Сучасні тенденції розвитку туризму : матеріали III всеукр. наук.-практ. конференції (I частина)*. Миколаїв : ВП «МФ КНУКІМ», 2015. С. 40–43.
4. Задорожна К.І. Суспільна значущість розвитку інституту соціального туризму в Україні: проблеми та їх розв'язання. *Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика*. 2015. Вип. IV(60). С. 38–46.
5. Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму : навчальний посібник. Київ : Знання, 2011. 334 с.
6. Колотуха О.В. Соціальний туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 176. С. 125–127.
7. Підвальна О.Г., Феленчак Ю.Б. Соціальні аспекти інноваційного розвитку туризму в регіоні. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. № 2(58). С. 152–158.
8. Трубилин А.Г. Социальный туризм как сегмент развития внутреннего туризма территории. *Вестник АГУ*. 2017. № 4(210) С. 99–108.
9. Фролова Е.А. Управление развитием сферы услуг социального туризма в России : автореф. дис. Москва, 2015. 27 с.

References:

1. Aleksandrova A.Ju. (2001) Mezhdunarodnyj turizm [International tourism]. Moscow: Aspekt Press, p.464.
2. Badin A.A. (2008) Marketingovyy instrumentarij razvitija social'nogo turizma v rossijskih uslovijah [Marketing tools for the development of social tourism in Russia]. *Jekonomicheskij vestnik Rostovskogo gosudarstvennogo universiteta*. Т. 6, no. 3 (2), pp. 222–225.
3. Harbar H.A. (2015) Mistse i rol sotsialnogo turyzmu v suchasnij Ukraini [The place and role of social tourism in modern Ukraine]. *Suchasni tendentsii rozvytku turyzmu: materialy III vseukr. nauk.-prakt. konferentsii (I chastyna)*. Mykolaiv: VP «MF KNUKIM», pp. 40–43.
4. Zadorozhna K.I. (2015) Suspilna znachushchist rozvytku instytutu sotsialnogo turyzmu v Ukraini: problemy ta yikh rozv'язannia [Social significance of the development of the institute of social tourism in Ukraine: problems and their solutions]. *Demohrafiia, ekonomika pratsi sotsialna ekonomika i polityka*, vol. IV (60), pp. 38–46.
5. Kliap M.P., Shandor F.F. (2011) Suchasni riznovydy turyzmu: navch. posib [Modern varieties of tourism: textbook]. Kyiv: Znannia, p. 334.
6. Kolotukha O.V. (2009) Sotsialnyi turyzm v Ukraini: problemy ta perspektyvy rozvytku [Social tourism in Ukraine: problems and prospects of development]. *Kultura narodov Prychornomoria*. no. 176, pp. 125–127.
7. Pidvalna O.H., Felenchak Yu.B. (2020) Sotsialni aspekty innovatsiinoho rozvytku turyzmu v rehioni [Social aspects of innovative tourism development in the region]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, no. 2 (58), p. 152–158.
8. Trubilin A.G. (2017) Socialnyj turizm kak segment razvitija vnutrennego turizma territorii [Social tourism as a segment of domestic tourism development]. *Vestnik AGU*, no. 4 (210), pp. 99–108.
9. Frolova E.A. (2015) Upravlenie razvitiem sfery uslug socialnogo turizma v Rossii : avtoref. diss [Management of development of the sphere of social tourism services in Russia: author's ref. diss.]. Moscow, p. 27.